A nagyüzemek és a kormányzat.

Annyi trustellenes könyv után, egy érdekes könyv, mely a trustöket veszi védelembe túlságos buzgalommal, de némely részletben talán nem egészen igazságtalanul. A könyv*) írója Dh. Norman Fay, aki szerint ma már azon a ponton vagyunk hogy a társadalom előítélete a nagy üzemek, – trustök, monopóliumok iránt szűnőfélben van, – helyet adva a mérlegelésnek a nagy üzemek előidézte haszon és kár között. Fay azt állítja, hogy Amerikában a trustök csak egy veszélyes dolgot hoztak létre, s ez a minden nagyhatalommal szemben megnyilvánuló oktalan ellenségeskedés. Azonban nem teljesen elfogulatlan bíráló, – egész életét több nagy trust belső munkásságában töltötte, s maga is a nagyüzem-rendszer tevékeny harcosa. Könyve tömör, litteráris határokat nem keres, de adatainak nagy tömegét érdekfeszítően csoportosítja. A nagyüzem-rendszert károsnak sehol nem látja, sok helyütt fontosnak, s egyes esetekben nélkülözhetetlennek tartja. Visszautasítja azt a vádat, hogy a trustök kiszipolyozzák a kisemberek tömegét.

Azt a vádat, hogy a trustök monopóliuma minden szabad versenyt megfojt, nevetségesnek tartja. Mindössze 3, trust létezik tényleg versenyen kívül, s ezek természetétes monopóliumok, mint p. o. a Pullmann társaságé, ahol az utazók legelemibb kényelme kizárja azt, hogy a különböző vonalakon átszállítgassák őket más kocsikba, vagy a Harvester Company arató gépeié, mert hisz ez az eddig ismert aratógép typusok között az egyedüli a célnak megfelelő, nemcsak Amerikában, de az egész világon is.

Sebezhetetlen trust pedig nem létezik szerinte, s érdekesen világit bele azokba a nagy harcokba, melyeket a trustök vívnak és vívtak a szabad üzemekkel és egymás között. A trustnek, vagyis a nagy tőKének csak akkor van óriási előnye, ha az illető iparág igen nagy befektetéseket igényel, – pl. a gázművek, távírda és telefon vagy vasúttársaságoknál. – Itt a gyengébb üzem feltétlenül megfúl azon a körülményen, hogy vagyonának legnagyobb része befektetett, azaz holt tőke, s ha a nagy üzem lenyomja az árakat, a harc Kimenetele csakis az lehet, hogy a gyengébb üzem kegyelemre adja meg magát s beolvad a nagyba, melynek azonnal jövedelmező szerves részévé válik. Annál könnyebben sebezhető a trust, azaz a nagytőke más iparágaknál, p. o. a cukor, lőpor, dohány stb.-nél. Itt ha a kis üzem kezdi a harcot, az árak lenyomásával könnyen kényszeritheti a nagy üzemet, hogy értékét sokszorosan megfizetve váltsa magához az alkalmatlankodó kis üzemet. – Hogy a kisipari üzemet megfojtja a nagy, ezt beismeri; de csakis mert jobb árut képes olcsóbban produkálni. Nagyság szerint 5 osztályba sorozza az Egyesült-Államok összes üzemeit és pedig:

1. Üzemek, melyeknek évi tiszta jövedelme 5000 livre sterling vagy kevesebb. A munkások 1 százalékát foglalkoztatja, a bérek 1.6 százalékát fizeti, s a termelés 1.2 százalékát végzi.

*) Big business and governement.

2. Üzemek, melyeknek tiszta jövedelme 20.000 font sterling vagy több. A munkások 7.7 százalékát foglalkoztatják, a bérek $^{2}/_{10}$ százalékát fizetik s a termelés 5 $^{1}/_{10}$ százalékát végzik.

3. 100.000 font sterling jövedelmen aluli üzemek a munka 1.8 százalékát foglalkoztatják, a bérek 18 $^{3}/_{10}$ százalékát fizetik s a termelés 14 $^{4}/_{10}$ százalékát végzik.

4. 100.000 font sterling jövedelmen felüli üzemek – ezek a munka 46 százalékkal foglalkoztatják, a bérek 45$^{1}/_{10}$ százalékát fizetik s a termelés 41 $^{3}/_{10}$ százalékát végzik.

5. 1 millió font sterling jövedelmen felüli üzemek. Ezek a munka 25 $^{6}/_{10}$ százalékát foglalkoztatják, a bérek 27 $^{2}/_{10}$ százalékát fizetik s a termelés 38 százalékát végzik.

A legnagyobb üzem 26 százalékkal jobban fizeti munkásait, mint a legkisebb üzem, – a nem produktív munka kiadása 45 százalékkal kevesebb és fejenként 130 százalékkal többet produkál. Ha bűn a nagy üzem részéről a kisiparral szemben a kisiparnál az olcsóbb kínálat, a nagyközönség részes ebben a bűnben, mert hisz minden szimpátiája a tönk szélére került kisiparé, de vásárolni mégis a nagy üzemhez megy s így maga erősíti ezt, gyöngíti amazt, s csakis itt van a kérdés gyakorlati megoldásának egész problémája. Ha a nagy üzem nem szolgálná ép úgy a nagyközönség érdekeit, mint a magáét, a közönség nem nála, hanem a kisiparnál szerezné be szükségleteit, s ez biztosabban tönkre tenné a trustrendszert, mint minden Sherman bill, s egyéb védvám és más törvények. – Fay szerint a nagy üzemek ellen küzdő politikusok legnagyobb része nem jóhiszemű, csak minden frázis, ami a kisemberek tömegének a kizsákmányolásáról s a vérszopó trustök megfékezéséről szól ezidőszerint annyira népszerű politikai hitvallás Amerikában, hogy nem is lehet az átlagpolitikustól rossz néven venni, ha él és visszaél vele. A híres – Fay szerint hírhedt – Shermann bilit alaposan lerántja. Ennek lényege szerinte az, hogy a nagy üzemeket eltiltsa a kis üzemekkel való versengéstől, ellenben rákényszerítse a nagy üzemeket arra, hogy egymás között versenyezzenek. Akinek fogalma van arról, milyen összegekről volna szó, ha például a nagy hús-trustök versenyeznének egymás között, ahol a haszon nagyságát csupán az óriási forgalom adja meg, mert az Fay szerint nem több, mint fontonként 1-5 cent, az más nézeten lenne.

A fogyasztók szempontjából jótéteménynek tartja ezt a leghírhedtebb trustöt, mert ez nivellálja a húsárakat, s általa lehetséges csupán, hogy a keleti nagy városokban a húsárak nem képezik a háromszorosát a nyugati városok húsárainak.

Kivezető utat, megbékíteni a nagyközönséget a nagy üzem rendszerrel, a chicagói városi vasút esetében keres és talál Fay. Egy bizonyos haszonminimumon – itt a befektetett tőke 5 százalékos kamatozása az alap – felül levő tiszta haszon 55 százaléka a városé, a többi 45 százalék a társaságé. A haszon tehát nem olyan nagy, de nem is olyan kockázatos, mert a város az esetleges minusban is százalék szerint osztozik. Nos ezt a rendszert ajánlja általánosítani, a nagytőke szívesen be fogja érni sokkal kisebb haszonnal, ha nem lesz a tőkebefektetés olyan kockáztatott, mint ma, midőn âz összes üzleti conjunkturákat halomra döntheti, *egy* ellenséges, rosszindulatú politikai pártnak felszínre verődése. Ha az állam bizonyos tőkekamatozáson felüli haszonban, avagy azon aluli kárban 50 százalékig érdekelve lenne, úgy ebből óriási haszon származna nemcsak a megnyugtatott nagy tőkére, de az összes szociális berendezé-

sekre is, melyek előtt óriási pénzforrások nyílnának meg. Szóval a szegény milliárdosok Fayben kitűnő szószólóra leltek, ki mindent elkövet hogy nyomorukon enyhítsen. De miután a könyv érdekesen és jól van megírva, bizonyára sok olvasója lesz.

Somlóné Bleuer Lilly.